
Őslakos kultúrák a multikulturalizmus útvesztőjében: a nyolcvanas és kilencvenes évek Ausztráliája és Kanadája

A huszonegyedik század elejére a multikulturalizmus sokat használt fogalma és megvalósítása egyaránt rengeteget változott és érett. Ezért *Tóthné Espák Gabriella* kanadai és ausztrál multikulturalista politikát az őslakosok szemszögéből vizsgáló könyve rámutat ennek a politikai ideológiának a gyakorlati buktatóira a kiemelkedően fordulatos 1980–1990-es években. A „Seminal Years” [Sorsfordító évek] angol nyelven íródott és százhetven oldal terjedelemben vizsgálja a két legismertebb multikulturalizmust gyakorló ország állampolitikáját 1988 és 1992 között, amely a mű címének megfelelően politikai intézkedések és törvénykezések, valamint ezek társadalmi hatásának szempontjából meghatározó korszak volt mindkét országban.

Espák Gabriella könyve négy fő fejezetből áll, melyekben változva a két ország őslakos kisebbségeinek helyzetéhez viszonyítva vizsgálja a késő huszadik századi politikai rendszert mind Kanadában, mind Ausztráliában. A kanadai alkotmányos válságot előidéző, s emiatt központi fontosságú Meech Lake Egyezés (1987) vizsgálatával indul a könyv, amely történelmi esemény a maga visszásságával tökéletes felütés az 1988-as multikulturalizmus törvény (Multiculturalism Act) felvezetéséhez. Ugyanígy, a második fejezetben ausztrál részről a őslakosok különleges státuszát megjelenítő Barunga Nyilatkozat (1988) elemzésére kerül sor. Miután a két országban meglévő politikai klímát így felfesti, ismét Kanadában találjuk magunkat, a harmadik fejezet a Charlottetowni Egyezés (1992) utáni politikáról és lehetőségeiéről szól. Végezetül pedig a negyedik, záró fejezetben az ausztrál őslakosok szempontjából nagy horderejű Ma-

bo-döntésről (1992) és annak paradigmaváltó társadalmi hatásairól értesül az olvasó.

A „Why Meech Lake Failed” (A Meech Lake Egyezés kudarcanak okai) című első fejezetben elsősorban Kanadára jellemző fogalmak, mint a „distinct society” (elkülönülő társadalom) kerülnek ismertetésre, ami – bár Québec jellemző vonásaként lett vita tárgya – a könyv őslakos fókusza miatt elengedhetetlen; valamint a kanadai multikulturalizmus törvény magyarázatának egy külön alfejezet is jutott. Az első fejezet meggyőzően tárgyalja azt a politikai atmoszférát és döntéssorozatot, ami a Meech Lake-et követő alkotmányos krízishez vezetett. A harmadik, „The Charlottetown Accord” (A Charlottetowni Egyezés) című fejezetben aztán a szerző visszatér a kilencvenes évek kanadai politikájának másik fontos mérföldkövéhez, egy újabb megvalósulatlan alkotmányos javaslat körüli helyzet ismertetéséhez. A Charlottetowni Egyezés mellett ebben a fejezetben a Kanadára jellemző „harmadik kormány”, valamint olyan fogalmak, mint a bi- és multikulturalizmus közti különbségek is kontextusba helyeződnek, végül pedig az észak-amerikai indiánok szempontjából meghatározó „two-row wampum” (az első európai-őslakos békeszerződést szimbolizáló öv) kerül értelmezésre. Mindkét fejezet átfogó ismertetést nyújt a kor kanadai politikájának őslakos kérdésekkel foglalkozó vetületére.

Visszaugorva, a második fejezet az ausztrál multikulturalizmust ismerteti és ennek keretében ütközteti a „terra nullius” doktrínáján alapuló, meghaladott történelmi narratívát a Barunga Nyilatkozatból előtűnő konfliktustörténettel. Részletesen tárgyalja, miért váltott ki a kétszáz éves évforduló kettős reakciót az ausztrál társadalomból, ami végül az ausztrál National Agenda for Multiculturalism (Nemzeti multikulturalizmus tervzet) kidolgozásához vezetett. Az utolsó, „Mabo and the Native Title Legislations” (Mabo és az őslakói jogcímmel kapcsolatos törvénykezések) című fejezettel pedig bemutatást nyerünk az őslakópolitika további jogintézményeibe, valamint ezen intézkedések sikerességébe. A Mabo-döntés fontosságát hangsúlyozza a szerző, hiszen ezzel egy visszafordíthatatlan paradigmaváltás történt az ausztrál kultúrában, bár koránt-

sem szolgáltatott teljes megoldást az őslakosok gondjainak leküzdésére (117. o.).

A multikulturalizmus alapvető gondolata az egyenlőség az őslakos populációk és a bevándorló népcsoportok között, de a könyvet lezáró „Consolidation” (Konzolidáció) címet kapott összegző fejezetben Espák kételyeit fejezi ki azt illetően, hogy az írásában tárgyalt kanadai és ausztrál törvények és a multikulturalizmus irányában lezajló társadalmi folyamatok valóban véglegesen orvosolni tudják-e az őslakosok problémáit. A szerző részletesen ismerteti, miért megfelelőbb a multikulturalizmuson alapuló népességmenedzsment olyan országokban, mint Kanada és Ausztrália, a faji vagy hovartartásbeli és egyéb megkülönböztetéssel szemben. Bár, ahogy azt szóvá is teszi, Kanada kétnyelvűsége egyfajta megkülönböztetés a lakosság két nyelvi szegmensé között, valójában itt meg is áll a multikulturalizmus politikájának a nyelvi különbözősége alapozó disztribúciója. Azonban a szerző sejteti, hogy továbbgondolva felmerül az, hogy az anglo- és frankofón, valamint késői bevándorló csoportokon kívül eső bennszülött kultúrák elhelyezése nem megoldott a multikulturalizmus egyenlőségen alapuló politikai rendszerében.

Az őslakos kultúrák tipikusan csak addig tudnak sikeresen azonosulni a multikulturalizmussal, amíg a mindenki számára érvényes egyenlőség megvalósul. Azonban a bevándorló tömegek elsődleges célja az azonosulás, a kanadaivá vagy ausztrállá válás, már nem mondható tipikus célnak az őslakosok számára, sőt ennek ellenkezője lehet igaz. Ahogy Espák írja, az őslakos népesség szuverén területen képes és igényli is saját maga kormányzását, habár a sikeres önálló kormányzás még várat magára. Nemcsak a föld, a haza, a nyelv, hanem az indiánok, meszticek, inuitok és ausztrál őslakosok által képviselt identitás is eltér a multikulturalizmus főáramától, így tehát, ahogy a szerző a címben előre figyelmeztet, a multikulturalizmusnak nevezett, etnikai, származásbeli és egyéb hátttereket összekötni és nemzetképváltó hivatott politika, az érintett országok eredeti lakosainak vágyait nagymértékben figyelmen kívül hagyja.

A szerző javaslata multinacionalitás és a polietnicitás koncepcióinak bevezetése azokba a társadalmakba, ahol a multikulturalizmus

előzményeként már létezett különálló etnikai hovatartozás, amelynek erőssége felülírja a multikulturalizmus eszméjét. Azonban az egy másik kérdés, hogy ezek a fogalmak magában a gyakorlati politikában hogyan valósulnak meg és lesznek valódi irányelvek, főleg a szuverenitás és földtulajdonjog kérdéskörében. Még a jövő kérdése, hogyan lehet alkotmányosan kezelni az őslakosok önállóságra és másságra irányuló mozgalmait egy olyan közegben, amely eredendően nyelven, szokásjogban, közös történelmen és hazán alapuló azonosságra törekszik, sejteti Espák.

Tóthné Espák Gabriella kutatása rendkívül részletesen, mindenre kiterjedően és gondosan tárgyalja az őslakosokat érintő társadalompolitikai problémákat, az 1980–1990-es évek kanadai és ausztrál multikulturalizmusának útvesztőjében, ezért a könyvet nemcsak azoknak a kutatóknak és érdeklődőknek ajánlom, akik szeretnének tudni a mai országvíziót megalapozó történelmi, társadalmi és politikai háttérrel és annak jelentőségéről, hanem azoknak az etnográfusoknak és antropológusoknak is, akik őslakosokkal kapcsolatos kérdésekkel foglalkoznak.

T. Espák Gabriella. *Seminal Years: Federal Multicultural Policies and the Politics of Indigeneity in Canada and Australia between 1988–1992*. (Sorsfordító évek: Szövetségi multikulturális törvénykezés és őslakos-politika Kanadában és Ausztráliában, 1988–1992 között), Debrecen University Press, Debrecen, 2021. 170 o. ISBN 9789633188972

Nándori Rita